

Møte for lukkede dører, Stortinget 10. juli 1923

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 10. juli 1923 kl. 17.30.

Præsident: Lykke.

Præsidenten: Som præsidenten sa i formiddag er dette møte sat for lukkede døre - og da ingen uttalte sig imot det iformiddag, gaar præsidenten ut fra, at forsamlingen er enig i det.

Præsidenten foreslaar, at regjeringens medlemmer og de i reglementets § 53 nævnte stortingsfunktionærer gives adgang til møtet. Da ingen har uttalt sig derimot, vil saa ske.

Hr. Utenriksministeren vil gi Stortinget en meddelelse.

Utenriksminister Michelet: Foranledningen til dette møte er en henstilling i det sidste møte for lukkede døre fra repræsentanten hr. Mowinckel til mig om forinden Stortinget gik fra hinanden at gi en orientering eller oversigt over de saker, som utenriksdepartementet beskjøftiger sig med for tiden, og som kunde antages at interessere denne forsamling. Det er altsaa derfor jeg staar her. Jeg vil si, at det er ikke saa let at vite, hvor man skal begynde, eller hvor man skal ende med en saadan oversigt, hvilke saker man skal omtale, og hvor dypt man skal gaa ind paa hver av dem. Men diskussionen vil jo ogsaa for en væsentlig del betinge det.

For da først at ta den sak, som vi diskuterte saa utførlig i det sidste møte for lukkede døre: Grønlandssaken, saa er der forholdet det, at der endnu ikke fra regjeringens side er utgaat nogen henvendelse til den danske regjering. Jeg har hat et par samtaler med den danske sendemand her i Kristiania om saken - jeg vet oprigtig talt endnu ikke, hvor den danske regjering staar. Den skal jo ha møte med sin utenrikskomite paa torsdag, og efter det møte vil vel større klarhet falde over disse ting.

En sak, som fra dansk side er blit koblet adskillig sammen med Grønlandssaken, er som vi alle vet Spitsbergensaken. Jeg vil da gjerne faa lov til at si nogen ord om Spitsbergensaken i denne forbindelse. Forholdet er der det, at samtlige de magter, som er interessert deroppe, har nu tiltraadt bergverksordningen med undtagelse av Danmark. Amerika gav sit svar for 3 uker siden - det var det sidste næst Danmark. Danmark har endnu ikke svart. Da denne strid kom op fra dansk side angaaende sammenhøngen mellem Spitsbergenspørsmålet og Grønlandsspørsmålet, saa bad jeg den danske minister komme ned til mig og forela ham direkte det spørsmåal: Er der nogen sammenhøng mellem Grønlandssaken og den ting, at vi endnu ikke har faat svar paa vor henvendelse angaaende bergverksordningen? - lang tid er gaat hen. Svaret lød, at han ikke hadde nogen instruks av sin regjering til at uttale sig om spørsmålet. Men den fortsatte diskussion om saken gav mig et meget sterkt indtryk av, at der var en saadan forbindelse. Der vil nu utgaa en officiel henvendelse fra det norske utenriksdepartement om spørsmålet, om vi kan vente svar snart, og hvad det vil gaa ut paa. Vi er

bestemt paa i utenriksdepartementet eventuelt at bringe saken ind for de øvrige signatærmagter i Spitsbergenspørsmålet, hvis der ikke kommer noget tilfredsstillende svar.

En anden av de interesserte magter, som har voldt os adskillige vanskeligheter oppe paa Spitsbergen, er som Stortinget vil vite Rusland. Der blev mellem den tidligere regjering og den russiske regjering vekslet en del noter i sakens anledning; den sidste note var, saavidt jeg erindrer, av 2den mars, hvor der utførlig og indgaaende blev gjort rede for den norske opfatning av disse spørsmåal. Denne note er ikke blit besvaret fra russisk side. Derimot har der fundet forskjellige diskussioner sted mellem chefen for vor delegation i Moskva og det russiske utenriksdepartement, og vedkommende delegations chef oppfatter det saaledes, at der vil komme en skriftlig henvendelse, eller hvad man vil kalde det, fra russisk side i saken. Den er ikke kommet hittil. Dette spørsmåal, Ruslands forhold til Spitsbergen har beskjæftiget os temmelig meget i utenriksdepartementet. Det er et vanskelig spørsmåal, og jeg vil straks si, at en anerkjendelse de jure av Rusland fra norsk side neppe vil fjerne alle vanskeligheter, idet traktaten er saa invari avfattet, at den forutsætter en anerkjendelse fra samtlige de interesserte magter, og der blir mange spørsmåal tilbake at drøfte og ordne forinden det spørsmåal er løst.

Siden jeg nu nævner Rusland vil jeg faa lov til i denne forbindelse at nævne et andet og mindre spørsmåal, kan jeg vil si, som er bragt frem i den sidste tid fra russisk side. De har forespurt her i Norge om muligheten av et russisk flatebesøk, krigsskibsbesøk. Den sak har endnu ikke været drøftet i regjeringen, men vi har jo i departementet søkt at orientere os foreløbig saa godt vi har kunnet med hensyn til spørsmålet. Nogen lignende henvendelse er ikke utgaat til de land man kalder vore naboland, Sverige og Danmark. I den russiske handelstraktat eller vor overenskomst med Rusland indeholdes der intet, tør jeg vel si, som berettiger et krav i den henseende fra russisk side. Det heter i artikkel 9: "Norske og russiske handelsskibe, deres førere, mandskap og ladninger skal ---- nyde ----- de privilegier -" o. s. v. Det er oplyst for departementet fra formanden i den norske handelsdelegation, som behandlet dette spørsmåal, at det dengang var under overveielse at stryke ordet "handel", saaledes at der bare vilde staa skibe i sin almindelighet, men fra norsk side blev det hævdet, at der maatte staa handelsskibe. Undlatelse av det - det var alle fuldt opmerksom paa - vilde medføre at bestemmelsen gjaldt i like grad krigsskibe. Det er altsaa med fuld hensigt at bestemmelsen er redigert som den er, og nogen ret til krigsskibs-besøk er altsaa ikke hjemlet. Som sagt, spørsmålet har ikke været diskutert i regjeringen. Jeg ser i øieblikket saadan paa spørsmålet: Mottagelsen av et saadant krigsskibsbesøk med iagttagelse av alle de formaliteter som dermed staar i forbindelse - saluttering, hilsning, jeg skal ikke nævne dem alle sammen - ligger overordentlig nær, efter manges eller fleres sigende over grænsen av de jure-ankjendelsen. Jeg er derfor tilbøielig til at indta det standpunkt at jeg siger, at

saalænge Rusland ikke er anerkjendt de jure, har vi vanskelig for at motta den slags besøk.

Hvad spørsmålet om de jure-ankjendelse av Rusland angaar - dette har jo spillet en stor rolle i diskussionen paa enkelte hold - saa er det min opfatning, at Norge bør være et av de land som kommer i første række ved anerkjendelsen av Rusland de jure. Vi staar i en særegen stilling, vi har saa mange interesser paa Rusland og saa mange politiske spørsmåal aapne med Rusland, at vi bør være et av de land som kommer i første række. Jeg tror for mit vedkommende at tidspunktet endnu ikke er inde. Det har været sagt i den offentlige diskussion - jeg har set det i forskjellige aviser - at man muligens staar overfor forandringer i Englands forhold til Rusland paa dette omraade. Dette er ikke bekræftet ved de undersøkelser som departementet har foretat.

Av andre saker som vi beskjøftiger os med i utenriksdepartementet skal jeg nævne traktatforhandlingerne. Vi begyndte tidlig ivaar - alt var lagt til rette for det - at nærme os Spanien for at faa vor handelsavtale med dette land revidert paa basis av den frihandel som i sin tid blev besluttet av Stortinget. Da viste det sig at der raadet saa megen uklarhet fra spansk side med hensyn til den hele monopolordning og alle de mange vinspørsmåal som der meldte sig, at departementet bestemte sig for at sende ned en av departementets eksperter, faar jeg vel faa lov til at kalde ham, paa det omraade, chefen for vedkommende kontor, byraachef Klæstad, sende ham til Madrid for at orientere baade vaar lagation og de spanske myndigheter med hensyn til det spørsmåal. Det endte med at forhandlingerne maatte utstaa inntil høsten, da de hadde næverne fulle av saa meget annet og skulde reise op til Santander eller hvor de holder til om sommeren. Jeg har et levende inntryk av at der hersker adskillig misnøie i Spanien med hensyn til monopolet, og vi har hat betydelige vanskeligheter med den herværende minister i forskjellige spørsmåal. Nu senest med hensyn til den kommissjon som de private skal betale, hvor de gaar utenom monopolet og foretar bestillinger direkte. Stortinget vil huske at monopolet hadde fastsat avgiften til 25 pct.; monopolet blev tvunget gjennom forhandlinger med Frankrige til at nedsette den til 12 pct. Spanien er nu ute og vil redusere den yderligere til 5 à 6 pct., og de har vært noksaa aggressive i saken. Vi fører derhos forhandlinger med en rekke andre land, med Polen, Schekoslovakiet, Bulgarien, Rumænien, forhandlinger staar for døren med hensyn til Australien og med hensyn til Amerika angaaende visse punkter.

Hvad vaart forhold til Folkenes Forbund angaar skal jeg faa lov til at meddele, at vi har faatt et overordentlig elskværdig svar tilbake paa den beslutning, som regjeringen efter samraad med utenrikskomiteen fattet angaaende spørsmålet, det østerrikske laan. Der blev svaret tilbake fra vedkommende direktør: Jeg tillater mig at meddele Dem i Raadets navn, at den tiltrods for den beklagelse som den føler ved at den norske regjering ikke ser sig istand til at bidra til denne rekonstruksjon som er foretat under Folkenes Forbunds auspicer ikke kan annet enn vurdere de grunne, som

har diktert avgjørelsen. - Og i et privat brev til utenriksraaden fra nordmanden Colban som inntar en meget fremskudt stilling i Folkenes Forbund sier han: Jeg finner saken baade formelt og reelt vel begrunnet. - Vi har fra Folkenes Forbunds Raad faatt oss oversendt til uttalelse om jeg saa maa si et forslag fra en kommissjon angaaende landomraads-garantiavtaler for at kunne fremme avrustning, nedrustning. Vi har i den anledning utarbeidet et noksaa vidløftig svar, som endnu ikke er gaatt avsted til Folkenes Forbunds styre. Jeg vet ikke om Stortinget ønsker jeg skal lese det op, i saa fall er jeg selvfølgelig villig til at gjøre det. Jeg kan foreløbig si, at uttalelsen gaar ut paa, at det maa betragtes som rent foreløbig. Forinden disse fordringer er nærmere utformet, kan vi vanskelig ta stilling til dem helt og fullt ut, og det er ganske klart at man hverken kan binde kommende regjeringer eller Stortinget for hvem saken selvfølgelig maa bringes inn. Vi uttaler dernest videre, at vi nærer de alvorligste betenkeligheter ved saken, som gaar adskillig videre enn forbundspakten gaar og eventuelt vil paalegge nye forpligtelser og at netop een av de ting som spilte en fremtredende rolle ved vor tiltreden av forbundspakten var, at der ikke stilles militære krav. - Vi diskuterer saa yderligere - om jeg saa maa si mer subsidiært en rekke spørsmål som vedkommer og som staar i sammenheng med dette. Jeg hadde tenkt at innskrenke mig til dette. Hvis det er nogen annen sak, som Stortinget ønsker at bli nærmere orientert i, staar jeg selvfølgelig til disposisjon.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg vil gjerne først bringe den ærede utenriksminister min takk fordi han saa elskværdig efterkom den henstilling, jeg gjorde forleden dag om at gi oss en utenrikspolitisk orientering. Jeg tror det er svært gavnlige for oss at faa en saadan før vi gaar fra hinanden. Der er en del bemerkninger som jeg har at gjøre i anledning av de uttalelser som den ærede utenriksminister fremkom med og jeg skal da ta det i den rekkefølge han selv brukte. Han begyndte med Spitsbergensaken og pekte der paa, hvorledes den nu staar, at bergverksordningen er godtatt av alle land undtagen Danmark. Jeg kan jo ikke si annet enn, at skulde virkelig Danmark blande sammen sitt og vaart forhold til Grønlandssaken med denne endelige avgjørelse av Spitsbergensaken, vil det her maatte gjøre et overmaade pinlig inntryk, for Danmark har jo allerede tidligere godkjendt den bergverksordning, det her er tale om, og de ændringer som er truffet er ikke ændringer som Danmark har henstillet om maatte blir gjort; men det er ændringer som maatte gjøres av hensyn til et ønske fra Nederlandene. Og endringerne representerer en forbedring for de forskjellige magter, der har eller maatte faa interesser paa Spitsbergen, saaledes at ethvert saklig grunnlag for vanskeligheter fra Danmarks side er absolut fraværende. Jeg synes det maatte gaa an likeoverfor Danmark meget sterkt at fremholde at denne forsinkelse som her har fundet sted fra dansk side gjør og maa gjøre et meget pinlig inntryk i Norge. Jeg kan ikke tenke mig muligheten av at de virkelig skulde

ville blande disse to ting sammen saa lidet som de henger sammen.

Men der er en annen ting med hensyn til bergverksordningen og vaart forhold på Spitsbergen som er meget viktigere, og som utenriksministeren jo ogsaa var inne paa, og det er Ruslandsforholdet. Jeg tror nok det at hvis vi kunde anerkjenne Rusland de jure med en gang, vilde vanskelighetene overvindes lettere og hurtigere enn utenriksministeren nu synes aa mene. Jeg kan ikke tenke mig annet enn at hvis Rusland vilde godkjenne denne traktat, saa var den i orden. Det kan Rusland gjøre hvad enten det blir anerkjent de jure eller ikke. Det er intet i veien for det, for der er i selve hovedtraktaten i Versailles gitt Rusland full anledning til aa tiltre denne traktat om Spitsbergen, og Ruslands interesser er beskyttet paa samme maate som de øvrige landes interesser. Dette er meget sterkt fremholdt likeoverfor Rusland, og det er sterkt understreket at Rusland taper intet ved aa godkjenne denne traktat, idet Ruslands stilling faktisk er like gunstig som hvilkensomhelst av signatærmaktenes. Men som jeg har hatt anledning til aa si engang før, skyldes Ruslands uvilje nærmest den omstendighet at Rusland føler sig tilsidesatt ved de forberedelser eller det initiativ kan jeg gjerne si, som blev tatt med hensyn til løsningen av Spitsbergensaken bakom Ruslands rygg, uten at Rusland fikk anledning til aa være med, og den forklaring vi har gitt for hvad grunnen var til det, at det var nødvendig slik som stillingen var, den har vel ikke helt tilfredsstillet det. Imidlertid reiser jo med styrke det spørsmaal sig, skal vi, - nu når Danmark ogsaa har anerkjent bergverksordningen, og alle disse signatærmakter derved har avsluttet den sirkelgang som var nødvendig før vi kunde komme et skridt videre, - skal vi da gaa det skridt videre? Skal Stortinget ratifisere Spitsbergentraktaten før og uten at Rusland har anerkjent denne traktat? Det er et spørsmaal som jeg ikke her paa stedet hverken kan eller vil besvare, men det er et spørsmaal som fortjener den nøieste og mest omhyggelige overveielse. Det ligger nær aa si at da alle signatærmaktene har bragt sitt forhold til Spitsbergentraktaten i orden, og vi saaledes hos signatærmaktene har faatt alt vaart paa det tørre, kan vi ratifisere traktaten og faa den suveræniteten over Spitsbergen som saa mange her i landet har funnet saa overmaate ønskelig for vaart land. Men det "men" som møter oss med hensyn til forholdet til Rusland skal vi ikke undervurdere. Der er to stormakter i Europa som ikke er stillet i direkte forhold til Spitsbergen, den ene er Rusland og den annen er Det tyske rike. Det tyske rike behøver vi naturligvis ikke nu aa ta saa meget hensyn til. Det tyske rike har vært tvunget til aa godkjenne Versaillestraktaten og alt hvad derved skjedde, saa formalia med hensyn til Spitsbergen er i orden vis à vis Tyskland. Det er nødt til aa godkjenne hvad andre gjør paa Spitsbergen, og i saa henseende kan vi vel si at vi ikke der behøver aa vente nogen formell innsigelse. En annen sak er at Tyskland som vel i sitt hjerte ikke er uten bitterhet over at det som dog har hatt visse interesser paa Spitsbergen, de facto er blitt satt utenom, og over at vi har vært med paa at

sette det utenom. Tyskland er i den ugunstige stilling at det, i motsetning til Rusland, ikke i selve traktaten er tatt hensyn til. Mens Rusland den hele tid har vært tatt hensyn til og blev stillet likt med signatærmaktene hvor det gjaldt rettigheter paa Spitsbergen, saa har Tyskland ikke engang disse fordele. Men Tyskland behøver vi ikke aa frykte, fordi Tyskland i formel henseende maa regnes for aa ha godkjent Spitsbergentraktaten. Anderledes er det med Rusland, og jeg gaar ut fra at det vil bli meget nøie overveiet om vi skal legge ut og heise vaar suverenitets flag over Spitsbergen før og uten at Rusland har godkjendt den traktat. Ubetenkelig er det selvfølgelig ikke, idet en stormakt som Rusland med sterke og utpregede Nordhavs- og Ishavsinteresser nok kan tenkes, hvis der ikke er et vedblivende godt forhold mellem landene, aa kunne legge positive vanskeligheter i veien for oss der. Det er altsaa et spørsmål som fortjener den nøieste overveielse, hvorledes vi skal forholde oss med hensyn til Spitsbergen før forholdet til Rusland er bragt i orden. Nettop derfor er det at forholdet til Rusland spiller saa uhyre sterkt inn i vaar utenrikspolitikk, og det var ikke underlig at utenriksministeren ga det en fremtredende plass. Jeg tror vi alle med glede har følt hvor heldig det er at vi i handelspolitisk henseende har beholdt et godt forhold og utvidet det gode forhold; daglig kan jeg nesten si, merker vi hvad betydning det har hatt at vi der er kommet med og kommet med i tide, og at der er mulighet for en øket utvikling av forholdet til begge landes gavn, det tror jeg ingen vil legge skjul paa.

Det gledet mig meget aa høre utenriksministeren saa sterkt og bestemt si at Norge bør være et av de lande som kommer i første rekke naar det gjælder en de jure- anerkjendelse av Rusland. Jeg understreker dette, og jeg vil ønske at utenriksministerens opfatning vilde resultere i en sterk, aktiv føling om mulighetene for her at naa et skridt videre frem. Jeg tror at en de jure- anerkjendelse av Rusland, selv om man ikke tillægger den saa megen positiv betydning for vort land, som jo nu har en delegation i Rusland, mens Rusland har en delegasjon her og driver og utvider sine handelsforbindelser paa en tilfredsstillende maate, - jeg tror allikevel, at en de jure- anerkjendelse av Rusland vil medføre meget store fordeler for vort land, hvis den kommer saa tidlig, at Rusland kan forstaa at dette er noget som vi gaar til med glæde og tilfredshet, slik at vi ikke kommer paa slæp bak alle de andre, kommer med fordi vi ikke lenger kan holde os borte. Jeg tror - som jeg har sagt mange ganger før - at det har medført fordeler for vor stilling likeoverfor dette mægtige naborike, at det saa tidlig lykkedes os at komme til handelspolitisk forstaaelse med det. Men jeg tror, at skal vi virkelig faa den fulde fordel av det skridt som vi den gang tok, bør vi ogsaa i den videre utvikling av den gjensidige forstaaelse mellem landene ikke komme for sent, naar det gjælder de jure- anerkjendelsen. I denne forbindelse spiller dette med skibene en ganske underordnet rolle, og jeg kan meget vel forstaa at utenriksministeren har betæneligheter hvor det gjælder dem; hvis de skal mottas med alle disse

fiksfakserier, som hittil har været skik og bruk mellem landene, med saa og saa mange skud og hilsninger av flag og fæstninger rundt omkring i landet, saa kan jeg forstaa at der knytter sig visse betæneligheter ved det. Men det kunde kanske tænkes, at de russiske skibe kunde bli godt mottat uten alle disse formalier, og at da saken kunde stille sig anderledes. Det er utvilsomt slik, at de undersøkelser som utenriksministeren ad officiel eller halvofficiel vei har anstillet i England og hvorvidt og hvor langt England har naadd med hensyn til de jure-ankjendelse av Rusland, har ført til et negativt resultat, og at de opplysninger, som ad den vei har kunnet indhentes, er blit negative. Jeg tror dog, at av alt hvad vi som kan se og høre er blit opmerksom paa nu i disse dage vil vi forstaa, at selv om England noksaa meget vil benegte, at der gjøres skridt i den retning, saa er der en sterk og stadig sterkere bevægelse i England ogsaa i politiske kredse for at nærme sig en de jure-ankjendelse. Og det skifte av chefdelegeret i London, som nu er fremme, peker jo ogsaa sterkt i den retning. Hvis Tsjitsjerin personlig gaar til London, saa er det et ganske tydelig tegn paa at der forestaar ting av ganske stor vigtighet. Der er en fremgangsmaate med hensyn til spørsmålet de jure-ankjendelse, som jeg vil nævne, og det er undersøkelse av hvor langt vore naboland er kommet i den retning. Jeg vilde synes at det vilde være noksaa ydmygende for norsk utenrikspolitikk, om f.eks. Sverige og Danmark skulde spurte forbi os, hvor det gjælder forbindelsen med Rusland, og jeg tror at det kanske kunde være værd overveielse, om vi ikke gjennom vore sendemænd der burde holde os litt ajour med hvorledes det staar i disse land, og at vi kanske ad den vei kunde ta et initiativ i Norden, som visselig ikke vilde komme os til skade.

Det er jo ikke bare disse handelspolitiske spørsmaal, som melder sig vis à vis Rusland; det er Spitsbergensaken og det er integritetssaken. Den sidste har nu formodentlig fundet hvile, fordi vi maatte gaa den langsommere vei med normal opsigelse, og da vil vi vel, hvorledes vi end stiller os og staar til Rusland, komme ut av integritetstraktaten ad opsigelsens vei likeoverfor samtlige magter. Men et andet spørsmaal, som jo har været brændende i forhold til Rusland, er territorialgrænsen og de vanskeligheter vi har hat der med opbragte skibe, beslaglagte ladninger og fængslede mandskaper. Det har lykkedes alle aar ad venskabelig vei at naa en tilfredsstillende løsning. Men disse vore fangstmænds virke i Østisen vil hvile paa os som en usikkerhet saalænge disse forhold ikke blir endelig og tilfredsstillende ordnet. Iaar har vi faat en - jeg vil kalde det modus vivendi, som dog i længden ikke kan være tilfredsstillende. Den gaar jo ut paa at Rusland har git et privat selskap koncession for at drive sælfangst indenfor territorialgrænsen - ogsaa indenfor tremilsgrænsen og indenfor Hvitehavet. Og denne koncession har igjen omkring 50 norske skibe faat nyde godt av, og derved er flertallet av vore sælfangere ialfald iaar blit beskyttet. De forholdsvis faa, som paa egen haand har fanget der, har ialfald iaar gaat fri - heldigvis - for russisk oppbringelse.

Jeg sier heldigvis, for det sier sig selv, at skulde nogen av dem ha været opbragt iaar ved siden av den koncession som er blit git, tror jeg det hadde været meget vanskelig for vor regjering at faa dem fri igjen, idet russerne jo sterkt hævder, at har de git en saa utstrakt koncession maa man være tilfreds med den, og da vil de ikke finde sig i at der allikevel fiskes indenfor territorialgrænsen. En anden sak er det, at vi jo uttrykkelig har sagt, at denne koncession ikke paa nogen maate er avgjørende for vor bedømmelse av den territoriale avstandsgrænse.

I forbindelse hermed melder der sig et spørsmål, som jeg tror det vil være heldig blir tat op til alvorlig og alsidig overveielse av utenriksdepartementet, og det er om vi ikke nu skal søke at naa over til den internationale tremilsgrænse, og om det ikke er vel værd at undersøke underhaanden forholdet og stemningen i England likeoverfor det spørsmål. I 1912 var disse forhold saavidt begyndt at orienteres i Norge. Det spørsmål var den gang oppe, om ikke vi burde gaa over til en international 3-mils grænse. Hvis vi kunde faa den 3-mils grænse trukket fra de yderste skjær og slik, at den dækket vore store, aapne havmundinger - om vi ikke vilde staa os paa en slik 3-mils grænse fremfor en altid bestridt 4-mils grænse, særlig saa længe som man, samtidig med, at man bestrider 4-mils grænsens berettigelse, bestrider vor berettigelse til at dække vore store, aapne fjordmundinger. Jeg vet, at der paa fremtrædende hold i England i 1912 var stemning oppe for en slik ordning, men den daværende norske regjering fandt ikke, at det paa det tidspunkt var heldig at gaa nærmere ind paa det spørsmål, og det er og vil jo være et vanskelig og ganske indviklet spørsmål. Men jeg tror dog, at det fortjener at tages op til forberedelse av regjeringen nu paa denne tid, fordi det kan komme til at spille en rolle ved vore forhandlinger med Rusland om en endelig ordning av territorialfarvandet utenfor den russiske ishavskyst. Som man vet, har denne territorialstrid medført vanskelige forhold mellem England og Rusland, idet et engelsk fangstskib blev tat utenfor den grænse, som englænderne respekterer som territorialgrænse, men langt indenfor den, som Rusland hævder. Denne strid, som en lang tid syntes at nærme sig bruddet, blev tilfredsstillende ordnet ved, at Rusland ganske midlertidig og uten at anerkjende det i princippet bøiet sig for Englands ønske om at respektere den internationale 3-mils grænse. Men det blev den gang fra russisk side sterkt fremholdt ønskeligheten av internationale forhandlinger paa dette omraade, som kanske kunde tilveiebringe internationale grænsebestemmelser. Det er jo mulig, og jeg tror, det er sandsynlig, at vi ved den slags internationale forhandlinger vilde staa sterkere, hvis vi paa forhaand hadde faat engelsk sympati eller engelsk forstaaelse like overfor vort krav om beskyttelse av fjordmundingerne og 3-mils grænsen trukket fra de yderste skjær. Hadde vi bragt de ting i orden, tror jeg, vi vilde staa sterkere i de internationale forhandlinger og ikke mindst like overfor Rusland, hvor vi utvilsomt teoretisk har staat noget svakt hittil, idet Rusland alltid, naar vi har sagt, at vi kræver at faa fiske indtil 3-mils grænsen, har

sagt, at dere kan ikke bebreide os noget, for dere holder selv en territorialgrænse, som er anderledes end den almindelige internationale. Dette var de russiske spørsmåal.

Det er noget andet, jeg bare vil spørre utenriksministeren om, og det er de finske grænseforhandlinger - jeg forstaar at utenriksministeren vil komme tilbake til dem, saa jeg skal ikke gaa nærmere ind paa dem, men det er av noksaa stor interesse for os at faa høre, hvorledes det gaar med de finske grænseforhandlinger.

Saa var det et litet forhold til - kanskje ikke saa litet. Det er vort forhold til Island. Vi er jo meget ivrige i denne tid til stadig at fremholde vor varme sympati like overfor de folk, som bebor vore gamle bilande, og der gaar næsten ikke en dag, uten at der sendes hete sympatitelegrammer til brødrene paa øerne i Nordhavet. Men kjærlighet gjør paa disse folk ikke et saa sterkt indtryk, hvis den bare ytrer sig i ord, og vi foretok noget like overfor Island ifjor, som de syntes stod noksaa meget i strid med de hete ord og som i virkeligheten gjør, at de betragter disse mange sympatitelegrammer fra Norge med en viss skepsis. Det var forhøielsen av kjøttolden. Den islandske bondes største interesse er at kunne sende faarekjøtt hit til en rimelig pris, og den forhøielse - jeg tror, det var fra 15 til 25 øre - av tolden paa islandsk faarekjøtt gjorde et saa smertelig indtryk deroppe, at der skal mange varme telegrammer til for at opveie det indtryk, det gjorde. Nu er spørsmålet, om det ikke var mulig netop for engangs skyld i gjerning at vise dem sympati, vi har - om det ikke skulde være mulig, uten at nedsatte kjøttolden i sin almindelighet, at faa den nedsat for saltet faarekjøtts vedkommende. Man kan jo ikke bare ta islandsk saltet faarekjøtt, men nedsatter man tolden for saltet faarekjøtt, vil det i virkeligheten bare komme det islandske tilgode, og efter hvad jeg har hørt inden bonde- og agrarkredse, skal det ikke - om tolden paa islandsk saltet faarekjøtt blir nedsat noget - spille nogen nævneværdig rolle her - man mener det. Men paa Island vilde det gjøre et overmaade godt indtryk og et indtryk, som vi faar betalt. Vi har nemlig i de sidste aar i stigende grad klaget over de vanskeligheter, som fra islandsk side lægges for vore fiskerier. Klagen er for saavidt berettiget, som de forholdsregler, som er truffet, har brutt med gammel fangstvirksomhet, med gammel forretningsfærd langs Islands kyst og brutt med det paa en maate, som truer med helt at ødelægge vort fiske under Island. Der gaaes meget strengt og haardhåndt frem like overfor fiske og fiskefartøier, som kommer indenfor den islandske territorialgrænse. Paaberoper vi os den omstændighet, at vi har drevet fiske der i saa lange tider, at der bør tages visse hensyn, svarer de, at de har git Norge tre aars respit, før de fuldt gjennomførte sin lov; men hvad loven selv angaar, er den ord til andet tat fra den lov for fiske langs Norges kyster, som vi har etablert og haandhæver. Imidlertid tror jeg ganske bestemt, at hvis vi vilde gaa igang med forhandlinger om en handelsavtale med Island, hvor vi særlig tok litt hensyn til det islandske kjøtt, saa vilde vi opnaa motfordeler fra Islands side, som gjorde en slik indrømmelse vel værdt, særlig naar dertil

kommer de nationale momenter, som vi saa sterkt fremholder i denne tid. Jeg hadde baade som handelsminister og utenriksminister endel forhandlinger med den islandske minister i Kjøbenhavn om disse spørsmåal, og saken er under behandling saavel i handelsdepartementet som utenriksdepartementet. Men jeg tror det vilde være godt, om Stortinget fik forstaaelse av, at her maa bringes et offer, hvis vi skal faa noget igjen. I denne forbindelse vil jeg nævne en ganske liten ting, fordi jeg saa den blev nævnt i et foredrag, som blev holdt paa bondelagets aarsmøte i Stavanger. Lars Eskeland var det vel, som der holdt en tale om vort forhold til Island og Grønland, og han nævnte i denne forbindelse, at vi var saa smaa og saa ængstelige, at vi ikke turde, kunde eller vilde gi vor representant paa Island den titel, som høvet sig for ham, nemlig sendeherre eller sendemand, men indskrænket os til at kalde ham generalkonsul. La mig faa lov til at si, at for det første har den store utenrikskommission - til trods for de betænkeligheter som er blit reist fra forskjellige kanter - tilraadet at vor representation paa Island fik diplomatisk karakter, og dernæst - det er en strengt konfidentiel opplysning - har jeg gjort henvendelse og spurt om Island ønsket det. Jeg fik det svar, at Island for tiden ikke ønsket, at noget slikt skulde ske.

Endelig kommer jeg til det sidste store spørsmåal, som utenriksministeren berørte, og det var vore traktatforhandlinger og de vanskeligheter disse forhandlinger har møtt hos spanierne. Ja, det overrasker mig ikke, for her staar vi ved frugterne av den skade, som skede derved, at Stortinget forkastet Portugaltraktaten. Ja, det høres eiendommelig ut, men det er virkelig forholdet. Hadde vi vedtat Portugaltraktaten - det med folkeavstemning spillet ingen rolle, det er et indre spørsmåal; om vi vilde ophæve hetvinsforbudet med eller uten folkeavstemning spillet i denne forbindelse ingen rolle - men hadde man vedtat Portugaltraktaten med dens kontingent og benyttet tiden fremover til at underhandle saavel med Spanien som Portugal om, hvorledes de vilde stille sig, hvis og naar hetvinsforbudet blev ophævet, saa er det min overbevisning, at den vanskelighet vi nu møter fra Spaniens side, den vilde let ha været overvundet. Nu er det skedd, at Norge har ophævet hetvinsforbudet for at faa Portugaltraktaten, og derved har vi praktisk talt utlevert os til Spanien. Spanierne vet, at hetvinsforbudet er ophævet, og de kan stille sine betingelser, og da er de ikke behagelig at ha med at gjøre, og jeg kan godt tænke mig, at utenriksministeren i denne forbindelse har det hett, og at det kan være en hvile, at forhandlingerne kan utstaa, indtil den spanske regjering kommer tilbake fra Santander, eller hvor den nu oppholder sig.

Dette er, hvad jeg vilde si, og jeg vil slutte, som jeg begyndte, med en tak til utenriksministeren for den utredning vi har faat. Jeg tror, at jeg i mit foredrag har stillet endel spørsmåal, som vil gi utenriksministeren anledning til at komme tilbake med endel supplerende opplysninger, som jeg for min part ogsaa vil være meget taknemmelig for at faa.

Bugge: Det var et spørsmål, som den ærede utenriksminister ikke berørte, men som har stor interesse for os i det nordlige Norge, nemlig grænseforhandlingerne med Finland. Jeg vil derfor tillate mig at spørre utenriksministeren hvorledes disse forhandlinger med Finland staar, og hvilke utsigter der er for løsning, slik at det kan bli anledning for grænsebefolkningen at gjenopta sit tilvante arbeide. Det er saavel skogsarbeide som fløtningsarbeide, og dette arbeide har de maattet nedlægge nu i et par aar paa grund av disse forhandlinger. Fisket i Grænse Jakobs elv og likesaa i Pasvikelv kan heller ikke foregaa paa samme maate som før. Det er et spørsmål, som er av vital interesse for befolkningen deroppe, og jeg vil henstille saa varmt jeg kan til utenriksministeren, at han ser at faa løst disse spørsmål eller iallefald faar truffet en saadan ordning, at arbeidet kan gjenoptas i de tilvante former.

Utenriksminister Michelet: Det var jo et tilfælde, som efter hr. Scheflos tiltale til mig i sidste møte næsten kunde se ut som en tanke, at jeg kom til at glemme Petschengaforhandlingerne og de finske forhandlinger i den meddelelse jeg gav første gang jeg hadde ordet. Jeg forsikrer, det var ret og slet en forglemmelse. Hvad de forhandlinger angaar saa hadde det været den norske grænsedelegations opfatning, at de skulde være tilendebragt allerede nu i vaar paa et møte, som de hadde i Kjøbenhavn. Det skede ikke. Man skylder tildels gjensidig paa hinanden, nogen misforstaaelse har formodentlig været tilstede. De er nu utsat til september, tror jeg, ialfald til høsten, og den gjensidige forutsætning er, at det skulde være det sidste og det avsluttende møte. Til hr. Bugge vil jeg si at jeg personlig virkelig har hat det indtryk, at den sagbruksvirksomhet, som i det sidste aar - kanskje ogsaa i det næstsidste aar - har fundet sted deroppe, har maattet skape adskillig liv og adskillig virksomhet. Hr. Bugge vet sikkerlig hvad jeg sigter til. - De forhandlinger har ikke forløpet uten adskillige friktioner. De forskjellige opfatninger og de forskjellige synspunkter har paa mange punkter og paa mange maater staat meget skarpt overfor hinanden. - Hr. Mowinckel dvælte mest ved det russiske spørsmål og henstillet, at man ikke maatte undervurdere vanskelighetene ved at Rusland ikke var med i den traktat som skulde regulere forholdene paa Spitsbergen. Jeg gjør det saavisst ikke. Jeg har nu syslet saa meget med den sak, at jeg tror jeg har nok saa klart syn for de vanskeligheter av forskjellig art og paa forskjellige omraader, som hele det forhold frembyr. Hvad spesielt Ruslands forhold til den traktat angaar, saa er vi i departementet foreløbig kommet til et resultat med hensyn til den linje som vi synes bør følges; den vil bli forelagt regjeringen med det aller første. Hr. Mowinckel kom ogsaa ind paa Tysklands forhold til Spitsbergenforholdene. Jeg føler mig - det vil jeg straks si - ikke fuldt saa overbevist som hr. Mowinckel om, at formalia der er i en absolut og bindende orden, men jeg haaber ialfald, at det vil ordne sig. Der blev henstillet, at vi skulde foreta aktiv føling og spesielt undersøke, hvor langt man i vore nabolande

er kommet i retning av de jure-ankjendelse og holde os à jour. Det forekommer mig, at stillingen nu for Sveriges og Danmarks vedkommende maa ligge noksaa aapent i dagen. Vi vet jo, at den Brantingske socialistiske regjering underhandlet ikke med Rusland paa basis av de jure-ankjendelse men kun paa basis av en de facto-ankjendelse. Denne regjering, som var repræsenteret paa den maate, vovet altsaa den gang ikke at gaa saa langt, og jeg har al grund til at tro, at den nuværende regjering ikke vil gaa videre end den tidligere regjering tænkte. - I Danmark har man jo netop faat en ordning, og at man øieblikkelig skulde gaa til nogen forandring av den er der vel liten sandsynlighet for.

Hr. Mowinckel kom i denne forbindelse ind paa et meget vanskelig og meget interessant forhold, nemlig spørsmålet om at forandre vor politik med hensyn til sjøgrænsen, og at flytte den fra 4 til 3 mil. Den sak har fiskeridirektør - det er vistnok titlen - Hjort været oppe og talt til os om i departementet, og han har utviklet sit syn paa det, som gaar ut paa at forlate 4 mils grænsen og gaa over til 3 mils grænsen. Spørsmålet er under overveielse i departementet, de arbeider paa harde livet med det. Det som det naturligvis i første række gjælder for os at faa oversigt over, det er hvilke økonomiske interesser der knytter sig til at flytte 4 mils grænsen til 3 mils grænsen. Det er et næringsspørsmål, jeg hadde nær sagt et fiskerispørsmål, som kan være av stor betydning. Det er ganske klart, at direktør Hjort har ret i den opfatning som han fremholdt likeoverfor os, at en god 3 mils grænse er bedre end en daarlig 4 mils grænse; men det er ogsaa sikkert, at en daarlig 3 mils grænse er daarligere end en daarlig 4 mils grænse. Jeg har personlig ikke nogen opfatning av spørsmålet. Det er som sagt under utredning av de mænd i kontorerne, som har med det at gjøre; handelsdepartementet og de fiskeriinteresserte maa naturligvis faa uttale sig om det. Hr. Mowinckel kom ind paa, at spørsmålet hadde været oppe i 1912. Det er rigtig, og der foreligger fra den tid en ganske utførlig redegjørelse fra en fiskeriinspektør - jeg kan ikke komme paa navnet - om dette spørsmål, og saavidt jeg husker gaar den ut paa, at der ikke er nogen større betænkelighet fra fiskeriernes standpunkt set ved at gaa til denne forandring. Det er jo - det skal man være klar over - at gaa tilbake paa en opfatning, som den norske regjering gjennem, jeg hadde nær sagt umindelige tider har holdt paa. Det er imidlertid under utredning.

Hvad forholdet til Island angaar og den kjøtt-told som hr. Mowinckel kom ind paa, saa har regjeringens standpunkt der været dette, at vi vilde for øieblikket ikke ved den toldtarifbehandling som blev foretat nu fra den norske regjeringens side fornylig, foreslaa nogen forandring. Og vi meddelte Danmark det rent principielle standpunkt: Tariffen foreslaaes uten nogen forandring i den. Begyndte vi først der at fingre og gjøre lettelser paa den ene kant, saa var der dermed slaat et hul i den rustning, om jeg saa maa si, som vi hadde omgitt toldtariffen med, og vi var ængstelig for, at vi kunde komme rent ut paa vidderne. Vi har været utsat for et sterkt pres fra Islands side og fra den danske sendemand i

Kristiania's side i det punkt. Det var det standpunkt vi indtok, og vi meddelte videre, at der vilde bli forlangt fra Islands side visse compensationer i fiskeriforholdene. Det blev mig ogsaa sagt fra dansk side, det som hr. Mowinckel nu citerte, nemlig at den danske fiskerilov skulde være tat ord til andet fra den norske fiskerilovgivning. Da jeg med megen brask og bram rykket op i regjeringen med det argument mot mine kolleger, blev jeg slaat ynkelig til jorden av handelsminister Rye Holmboe, som sa, at det forholdt sig ikke saa. Jeg tør ikke uttale mig om hvem der har ret; men ihvertfald mente han, at den var paa flere punkter, som han tilla vegt, strengere; men disse ting vil altsaa bli optat til forhandling i forbindelse med hinanden, og naar toldtariffen formodentlig paany til høsten blir forelagt for forsamlingen, saa er jeg sikker paa at finansministeren ogsaa vil være opmerksom paa det punkt der. Jeg har forstaat landbruksministeren saa, at nogen rent principielle indvendinger har han for sit vedkommende maaske ikke at gjøre.

Hr. Mowinckel kom til slutning ind paa den spanske traktat, og mente at vi hadde staat der saameget bedre, forsaavidt vi ikke hadde gaat den vei vi har gaat, hvis vi bare hadde gaat paa Portugaltraktaten, saa vilde alting været meget enklere og meget lettere. Det er ikke min opfatning. Og skal jeg si min hjertens mening, som jeg med flid holdt tilbake, da jeg sidste gang hadde ordet, saa er det virkelig den at jeg har det indtrykk at Spanien kanske er vel saa fornøiet med en kontingenteringstraktat, som med en fri handelstraktat, med hensyn til den hete vin.

Scheflo: Det problem som vel her foreligger er: Staar Norge sig paa snarest mulig at opta forhandlinger med Rusland om en de jure anerkjendelse, eller staar det sig paa at vente? Er det nogen risiko forbundet med at opta slike forhandlinger og eventuelt gaa med paa anerkjendelse, er det en saa stor risiko at man av den grund bør utsætte det? Jeg forstod den ærede utenriksminister slik at det ikke egentlig er nogen risiko forhaanden. Man kan ikke paadra sig noget uvenskap fra noget hold, om man nu forhandler med Rusland om de jure anerkjendelse og gaar til det skridt. Nogen slik konflikt maa man anta ligger utenfor enhver mulighets grænser. Her blev nævnt England. Nuvel, det er naturligvis bra at staa paa en venskapelig fot med England, men jeg gaar ut fra at den nuværende regjering ikke betragter Norge likefrem som en de facto vasal under England, selv om vi er de jure anerkjendt som en selvstændig stat. Jeg har naturligvis ikke forutsætninger for at ha en saadan indsikt i denne sak som de mænd har som staar i spidsen for utenriksdepartementet. Men allikevel har jeg forsøkt efter fattig leilighet at gjøre mig op en mening, og jeg skal ganske oprigtig fortælle det resultat jeg er kommet til. Og jeg tror at de argumenter jeg kan føre i marken, vil paa mange virke som noksaa plausible. Det er en kjendsgjerning som jeg tror alle nu indrømmer, at Sovjetrusland vil komme til at bestaa. Det haap som visse klasser i Vesteuropa næret efter revolutionen og de første aar efter revolutionen, det haap næres ikke nu længere av noget

politisk forstandig menneske. Og jeg kan opplyse om noget som er aldeles sandt, at i Rusland er alle klar over at enhver kontrarevolution indenfra er utænkelig. Ja man er sikker paa, at selv om Rusland nu anfaldes av ytre fiender, saa vil Sovjetregjeringen derved bare bli sterkere og ikke svakere. Vi maa altsaa regne med noget som altsaa er bomsikkert, at Sovjetrusland kommer til at bestaa like længe ialfald som Norge, det borgerlige Norge. Men efterhvert som tiden gaar og Rusland øker sin handelsforbindelse paa Norge - vi har allerede nu iaar solgt 150,000 tønner sild, og Rusland har tilbudt at kjøpe nye 150,000 tønner; der er utsigt, ialfald godt haap om at norsk industri om ikke saa længe kan faa leveranser paa Rusland, og et stort norsk selskap har opnaadd betydelige koncessioner - saa vil denne forbindelse, den rent økonomiske foretningmæssige forbindelse mellem Norge og Rusland uvægerlig komme til at utvikle sig raskere og raskere. Den norske stat er neppe istand til at hindre det, selv om den ønsker at hindre det. Men den vil ikke hindre det. Den vil at norske borgere skal gjøre saa store og saa gode forretninger paa Rusland som mulig. Men man maa være opmerksom paa en ting, at dette kan gaa til en tid. En dag, naar Norge er blit tilstrækkelig økonomisk indforlivet med det russiske næringsliv - og det er ikke til at komme utenom - saa sier Rusland: vel, tak, nu ønsker vi at bli de jure anerkjendt og uten betingelser. Og da er Norge fint nødt til at gaa med paa det uten at kunne kræve noget vederlag. Jeg forlanger ikke at det borgerlige Norge skal gaa hen og anerkjende Rusland, en arbeiderstat, uten vederlag. De borgerlige er ikke vant til at gjøre noget uten vederlag. Jeg sier at det er fuldstændig i overensstemmelse med borgerlig moral at kræve, at naar jeg gjør en tjeneste, saa vil jeg ha min betaling. Og Rusland er opmerksom paa denne almindelig anerkjendte og i og for sig meget rimelige moral. Rusland er villig til at gjøre indrømmelser; hvis Norge kommer nu, da kan den norske stat, det norske samfund, det norske næringsliv opnaa virkelig betydelige fordeler, derom er der ikke tvil. Det tviler sikkerlig heller ikke regjeringen om. Men kommer vi som en av de første stater, som nr. 3, hvis England kommer først, saa er Norges anerkjendelse av Rusland fuldstændig likegyldig for Rusland. Det er en for Rusland fuldstændig likegyldig affære, naar England først har anerkjendt landet de jure. Men hvis Norge gaar som nr. 1, da er det en vinding for Rusland, som Rusland vil forstaa at vurdere meget høit. Jeg sier derfor: det er beklagelig at vi i dette spørmaal, slik som jeg tror det gaar igjen i al norsk utenrikspolitikk, saa litet forstaar at gjøre det som virkelig er til gagn for landet. Man er saa rød for at ta et skridt, man overveier, grundig, længe, med alle slags betænkeligheter, og saa gaar tiden forbi en. Var man ikke rød dengang det gjaldt at avslutte en handelsoverenskomst med Rusland? Var ikke hr. Michelet akkurat like ængstelig dengang som nu? Han trodde vi fik alle slags ulykker ved at komme i forbindelse med Litvinow, og man var glad da Litvinow reiste, og "Aftenposten" sa, at saasnart Litvinows kone blev frisk, saa skulde hun ogsaa reise. Man trodde, at alt som kom fra Rusland var kolera. Nu har hr.

Michelet erfaring for at det er ingen slik fare forbundet med forbindelse med Rusland. Han vet nu gjennom en betrodd mand i Moskva, at den russiske regjering bestaar av bra folk, som ikke vil Norge det gran vondt. Han burde skjønne at det er ikke saa farlig dette. Og om der kom et russisk krigsskib, vilde det ikke bombardere Kristiania, og de russiske soldater vil optræ mindst like pent som de spanske og de engelske. De er saa disciplineret at det er en fornøielse at se paa, - pene, kjække, stilfærdige gutter. Og om der nu blir saluteret, hvad gjør nu det? Det krudtet vilde nok lønne sig godt. Kunde ikke det være en tanke, hr. utenriksminister, at man nu, før man tok det voldsomt dristige skridt virkelig at anerkjende de jure en arbeiderstat, at man da først saluterte for den som en prøve, for at se hvordan det gaar. Hvis da England protesterer, nuja, saa fik man da undskylde sig med at man visste ikke at man gjorde nogen forbrydelse, og se at komme sig fra dette. Men hvis det nu gik bra, hvis England lot være at uttale en protest overfor disse 21 skudd, saa hadde man avanceret et litet stykke, forsiktig, slik som det sømmer sig en diplomat. Jeg vil rigtig henstille til utenriksministeren, om man ikke allikevel bør ta imot dette russiske krigsskib og salutere rigtig kraftig for det. Det er sørgelig for det norske folks velfærd at den slags flisespikkerier og tullstreker overhodet skal tillægges nogen væsentlig vegt. Hvis man ante hvad det nye Rusland betyr og kan komme til at bety for Norge, vilde man nok salutere. Ta for eksempel bare deroppe i Murmansk. Murmansk vil ganske sikkert i en meget nær fremtid bli en av de viktigste havne for Rusland. De har nu ikke nogen anden adgang til havet end Murmansk. De har opgit tanken paa Konstantinopel. De venter ikke at de kan faa Reval tilbake. De har Murmansk. I den anledning har regjeringen borte i Rusland nedsat tolden og truffet andre bestemmelser til gunst for Murmansk for at gjøre Murmansk til den store importhavn for hele Rusland. Murmansk ligger som bekjendt like ved grænsen mot Norge. Hvis den norske regjering stod i et normalt forhold til Rusland og norske forretningsfolk optraadte overfor Rusland med samme foretagsomhet, med samme tillid som overfor andre stater, saa vilde Norge deroppe paa grund av sin naturlige beliggenhet kunne faa et stort forsprang fremfor alle andre nationer; men dertil kræves naturligvis at man har andre diplomatiske egenskaper end den ene at kunne nære alle slags betæneligheter. Det er en god egenskap naturligvis, men det er ikke tilstrækkelig. Man maa desuten ha initiativ og litt dristighet og litt fremsyn. Utenriksministeren paaberopte sig at den svenske regjering under Branting hadde negtet at forhandle med Rusland om de jure anerkjendelse, at selv en socialistisk regjering hadde negtet. Nu ber jeg mine herrer socialdemokrater ikke ta mig det ilde op naar jeg siger, at i spørsmålet om Rusland er Gud bedre Branting ikke det gran bedre end hr. Michelet, snarere værre. Branting har virkelig i sin tid forsvaret interventionen i Rusland. Dengang da vestmagterne sendte sine hære mot Moskva, forsvarte Branting det. Branting er i virkeligheten en helt igjennem spidsborgerlig mand, saa de feil han har begaat overfor Rusland, bør ikke tjene en saa

frisindet og moderne person som Michelet som eksempel. Jeg beklager at der ikke skulde være anledning til ogsaa ved denne sak, som er mindst like vigtig som, jeg tror ti gange viktigere end, Grønlandssaken, at skulle kunne skape en enhetsfront. Det er greit nok at alle utenrikspolitiske spørsmaal henger sammen. Man kan ikke slaas den ene dag og saa staa og holde hverandre i haanden den anden dag. Det blir altfor meget av komedie. Jeg er enig med dem som siger, at et lands utenrikspolitikk skal mest mulig føres slik at alle partier maatte kunne samles om det. Det er mulig i et litet land, som ikke har imperialistiske tendenser; men da er forutsætningen naturligvis at man tar hensyn til de forskjellige partier, at man ikke én dag fører én politik og en anden dag en annen politik. Spørsmaalene henger sammen. Spørsmålet om Rusland har fra første dag av været knyttet sammen med norsk politik overfor Danmark. Nu er vi rædde for at England og særlig Frankrike naturligvis, skal rynke paa øienbrynene, om Norge trær i et mere normalt forhold til Rusland end til idag. Man er rædd for at skulle vække uvilje paa det hold, i det haap, at hvis man nu er rigtig snild og sætter sine egne interesser ut av betragtning, holder sig tilbake og kommer, ikke som nr. 1, men som nummer 3, 4 eller 5, saa skal der falde nogen smaa smuler av bordet til os, kanskje ogsaa i Grønlandsspørsmålet. Jeg tror vi faar skam til tak. Jeg tror hverken England eller Frankrike er villige til at hjelpe Norge i Grønlandsspørsmålet. Tvertimot. Jeg spaar, at den dag spørsmålet avgjøres - og det blir avgjort av England og Frankrike - da vil avgjørelsen falde til Danmarks fordel. England gjør intet som ikke er til gagn for England først og fremst, selv om vi har været taapelige nok til at skulle bøie os for engelske interesser mot norske interesser.

Jeg vil uttale som mit indtryk av utenriksministerens tale hvad Rusland angaar, at den var ikke tilfredsstillende. Han gav intet bestemt løfte, han uttalte bare et platonisk haab om, at vi maatte bli en av de første stater. Jeg synes, at han ialfald burde gaat saa langt, at han hadde sagt, at han kunde paalægge Norges representant i Moskva at undersøke, hvordan saken ligger an, hvordan spørsmålet stiller sig. Dermed var der intet foregrepet - ved at Jakhelln fik officielt i opdrag at forhøre sig hos den russiske regjering om, hvad den er villig til at indrømme; saa forela han det for Stortinget og saa fik Stortinget se paa, om spørsmålet var værd overveielse.

Hvad Petsjenga-spørsmålet angaar, saa skal jeg ikke komme ind paa det idag; men jeg har hørt en fugl synge om det spørsmaal, og det gik ut paa, at der er liten utsigt til nogen enighet med Finland. Det er det, som rygtes ute blandt folket, og det stemmer jo med, hvad man kunde vente. Men jeg vilde gjerne rette et direkte spørsmaal til utenriksministeren: Er det sandt, at der under forhandlingerne med Finland er blit reist spørsmaal om, hvorvidt Norge vilde avstaa land til Finland? Og har det spørsmaal været drøftet?

Utenriksminister Michelet: Ikke mig bekjendt.

Præsidenten: Utenriksministeren har etterkommet det ønske, som blev stillet til ham om at gi Stortinget en orientering om politiske spørsmåal. Han har nu av et par talere faat gode vink, som han selvfølgelig legger sig paa hjerte. Præsidenten skulde gaa ut fra, at det ikke er Stortingets mening at ville reise nogen storpolitisk debat og opkaste sig til overutenriksministerium, og skulde derfor henstille, at man fattet sig i korthet.

Egede-Nissen: Vi hører hver dag tale om den vanskelige økonomiske tilstand, som vort land befinder sig i. Da gjælder det, saavidt jeg kan forstaa, for Norge at utnytte alle de muligheter, som er tilstede for, at vi kan faa avsat vore produkter, og paa den maate faa saa mange penge ind i landet som mulig. Det er jo ikke tvilsomt, at en normal forbindelse med Rusland vil kunne skaffe dette. Da mener jeg, at det maa ligge enhver regjering varmt paa sinde at komme i en slik forbindelse med Rusland, at vi der kan faa avsat de varer, som vi ellers vil bli liggende inde med. Hvad vore fiskeriprodukter angaar, saa vet vi, at der er avsat store partier sild, og vi vet ogsaa av det, som er meddelt offentlig, at den nuværende repræsentant for Sovjet-Rusland interesserer sig varmt for, at ogsaa dette rike skal kjøpe yderligere av vore fiskeriprodukter. Der underhandles ogsaa om store partier salt fisk, og vi vet ogsaa, at der fra handelsdepartementet - efter hvad handelsministeren har meddelt er rettet anmodning til Rusland om, at dette land skulde søke ialfald delvis at ordne sine toldforhold likeoverfor os paa den vis, at der ikke blir saa stor tollhindring for eksport av salt fisk fra os til Rusland. Hvad dette sidste forhold betræffer, saa vil det være av den aller største betydning for Finmarken, hvor befolknignen, som vi jo allesammen vet, har levet under det største økonomiske tryk, at vor eksport til Rusland blir øket. Naar vi dertil vet, at vore industriprodukter vil hurtigere kunne bli avsat i Rusland, naar vi faar en helt normal forbindelse med dette rike, og at dermed vore arbeidsforhold vil komme ind i bedre gjænge, da mener jeg, at der skulde meget vægtige opplysninger fra utenriksministeren til, forat man ikke skulde indlate sig i underhandlinger med Rusland om anerkjendelse de jure. Utenriksministeren vet desuten at ikke alene disse ting, som jeg her har nævnt, men at ogsaa forholdet med Spitsbergen meget let vil kunne ordnes under forutsætning av en anerkjendelse de jure, og utenriksministeren vet endvidere, at norske borgere vil kunne opnaa store økonomiske fordele i Rusland, saafremt de av de jure-ankjendelsen fremkomne normale forhold indtræder; og utenriksministeren vet end yderligere, at man endog vil kunne komme til at faa truffet en ordning vedrørende den gamle gjældsforpligtelse, som Rusland har staat i likeoverfor norske borgere, saafremt det forhold, som jeg har omtalt, indtræder.

Naar alt dette foreligger klart, da maa jeg helt ut slutte mig til det, som er uttalt av min partifælle, hr. Scheflo, og som ogsaa er sterkt pointert av hr. Mowinckel, at der fra utenriksministerens side bør gjøres alt for at skaffe

tilveie en anerkjendelse de jure. Jeg kan ikke tænke mig muligheten av at Norge skulde ville stille sig i det lys, som blev skitsert av min partifølge - som i den grad avhengig av England, at man ikke skulde ville i ethvert fald begynde at forhandle med Rusland. Vi vet jo alle sammen, at det tok lang tid med forhandlingerne vedrørende en handelsavtale, da er det en klar sak, at det vil ta endda længere tid med en forhandling angaaende en anerkjendelse de jure. Derfor er jeg aldeles overbevist om, at i ethvert fald fremskridtspartierne i denne sal vil stille sig paa det standpunkt, at de sterkt henstiller til utenriksministeren snarest at gaa igang med forundersøkelse og eventuelt forhandlinger om de spørsmål, som her er bragt paa bane. Forholdet er i virkeligheten det, at vi har alt at vinde og intet at tape ved at indgaa i saadanne forhandlinger. Der præjudiceres jo intet. Men som sagt, man kan i denne for vort land saa vanskelige situation oppnaa saa store fordele, at særlig den regjering, som nu hver dag taler om, hvor vanskelig samfundslivet hos os er og hvor vanskelige forhold vor stat befinner sig i, burde ha al opfordring til at ta det hurtigst mulige initiativ i den retning. Det er saa soleklart, at det skulde ikke behøve at gjentages i ethvert fald, at vi intet opnaar ved at komme diltende efter, men derimot ved at gjøre den indsats, som det vil være at komme i første række. Derigjennem er det, at vi vil oppnaa de fordele, som landet i saa høi grad behøver. Vi er i den lykkelige situation, at Norge omfattes i Rusland med den største sympati, og den situation skulde man benytte sig av. Jeg vil saa varmt, som jeg formaar, ikke for Ruslands skyld men for vor egen skyld, bede om, at den ærede utenriksminister gjør fortgang med disse forhandlinger. Som vi her har faat erfare av utenriksministerens uttalelse, er vor politiske horisont ingenlunde skyfri. Vi har vanskeligheter med vinlandene og vi kan komme op i vanskeligheter med Danmark, vi har saamænd vanskeligheter baade her og der, og indad vet vi jo som sagt, at vi hver dag faar høre, hvor tungt det er. Da er det en given ting, at den ærede utenriksminister vilde forsømme sin pligt, hvis han ikke gjorde alt mulig for at fremme det, som her er pekt paa i første række av den tidligere utenriksminister hr. Mowinckel, og dernæst av hr. Scheflo. Han vilde forsømme i høi grad sin pligt, hvis han ikke søkte at fremme disse forhandlinger saa hurtig som mulig.

W. Konow: Jeg skal ikke indlate mig paa nogen vidtløftig debat. Men likeoverfor de uttalelser, som er kommet her og fremholdt med stor styrke, synes det mig dog, at der bør svares noget fra andet hold. Med hensyn nu til Sovjet-Rusland, da er det jo rimelig, at hr. Scheflo, som har nydt gjestevenskap der i længere tid og nu like er kommet tilbake, er fylt av begeistring for Sovjet-Rusland. Han har vel set alt det, som var godt og smukt i Sovjetruslands foranstaltninger. Men noget videre indgaaende kjendskap til landet, til landets og folkets virkelige kaar har han vistnok ikke. Men det, som i virkeligheten hindrer Norge fra at anerkjende Rusland de jure - deri har hr. Scheflo selv den største skyld - det er den teori, som hr. Scheflo bestandig

pråker, at han skal omstyrte det nu bestaaende borgerlige samfund i Norge. Man kan ikke tænke sig, at vi skulde være villige til at anerkjende Rusland, som netop har sat dette paa sit program, at man skal omstyrte det borgerlige samfund i alle lande i Europa, som nu har borgerlige samfund. Om de norske handelsforbindelser med Rusland, som er indledet, fører frem, om de vil bli til nogen fordel for Norge, for de handlende, som der er engagert, det vet vi endnu ikke, det faar vi se. De forskjellige forsendelser av fisk, som vi har faat istand efter handelsoverenskomsten med Rusland, var jo ikke noget synderlig fordelagtige, og vi maatte jo selv garantere meget av det. Men det faar bli fremtidens sak. Men som sagt, at anerkjende et land, som støtter en fraktion i vort eget land i at styrte dets forvaltning og hele det bestaaende samfund, kan vi ikke gjøre. Det er hemmeligheten, og det er saa i alle land. Og nu, da det saavidt - saavidt hr. præsident - er lykkedes Rusland at faa England til at fastholde handelstraktaten mellem Sovjet-Rusland og England, nu egentlig at tale i saa høie toner - som ogsaa den tidligere utenriksminister hr. Joh. Ludv. Mowinckel gjorde - om at vi maa passe os for at komme for sent med vor anerkjendelse av Rusland, hører ingensteds hjemme. Stillingen er ikke saadan, trods alt hvad hr. Mowinckel sa. Hr. Mowinckel var ogsaa freidig paa et andet punkt, som vakte en berettiget opmerksomhet, og det var forholdet til Spanien. Hadde vi bare gaat med paa kontingenttraktaten med Portugal, hadde alt med Spanien ordnet sig saa let. Netop det, som gjør vanskelighetene med Spanien, er den kontingenttraktat, vi har avsluttet. I det hele tat dette kontingentsystem - skal vi bli herre over vore traktatforhold, maa det bort. Det er den lærdom, vi kan slutte os til. Med hensyn til uttalelserne om, at det skulde gaa traat med forhandlingerne angaaende Spitsbergen og ratifikationen av det, har jeg den opfatning, at jo før vi ratificerer denne traktat angaaende Spitsbergen, efterat vi har faat vor grubelov iorden, desto sikrere er vi paa det. Jo længere man kommer bort fra den dag, da Versaillestraktaten blev sluttet, desto svakere staar vi, og jo nærmere vi er ved den dag, desto sterkere staar vi. Utsætter vi det, enten det er av hensyn til Rusland eller Tyskland, har vi gjort os skyldig i en svakhet, det er saken. Har vi faat vore grubetraktater iorden, har vi intet andet at gjøre for at sikre os Spitsbergen - de interesser vi har og i fremtiden kan faa - end at ratificere traktaten.

At vi skulde være en vasal av England, og at det er derfor, vi ikke vil anerkjende Rusland de jure, det er snak. Vi har en intens handelsforbindelse med England, og England er et nyttig land for os, det er noget, alle her i Norge kjender til, det har vi lært av hele vor historie; men at vi i nogen henseende skulde være en vasal av England, den uttalelse er det rene snak. Jeg kan indskrænke mig hertil. Det er ikke mere, jeg finder det nødvendig at sige. Det skulde dog ikke lykkes at søke at faa det dertil her i denne forsamling, at man er enig enten i de uttalelser om anerkjendelse av Rusland de jure eller i de øvrige uttalelser, som her er fremkommet.

Wrangell: Jeg forlangte ordet for at gi nogen opplysninger i anledning av det spørsmål, som hr. Mowinckel reiste om de islandske forhold. Det er, som der er sagt av hr. Mowinckel, saa, at det islandske fiske har stor betydning for os paa vestlandet, og det er ogsaa saa, at den nye lov, som Island vedtok for nogen aar siden, innskærper i betraktelig grad den bedrift, som har været drevet fra vestlandet under de islandske kyster. Det gjelder her spesielt sildefisket. Tidligere kunde de gaa ind med sin fangst til Island og salte silden der og ordne sig i havnene. Det kan de ikke nu længer. De maa nu, hvis de skal fiske under Island, salte og konservere silden ute paa havet; for kommer de ind i de islandske fjorde, har de at betale - saavidt erindres 5 kroner pr. tomtønde i told, og der har ogsaa været told paa salt, samt stor utførselsavgift for silden. Dette har da i særlig grad lagt hindringer iveien. Det er ikke saa at forstaa, at vi hverken tidligere eller nu har kunnet fiske indenfor territorialgrænsen. I den retning kan Island sige, at de har den samme lov som her hos os; for hos os er det ikke tillat - selvfølgelig - for fremmede nationer at fiske indenfor territorialgrænsen; men det har heller aldrig norske fartøier kunnet gjøre under Island. Det er de hindringer, de har lagt iveien for os for at komme ind i islandske havne, som man maa forsøke rettet, hvis det kommer til underhandlinger med Island om kjøtttolden. Island sætter naturligvis stor pris paa at faa kjøtttolden nedsat; men de maa da ogsaa til gjengjæld gjøre indrømmelser overfor os; for det er urimeligheter, de nu driver med. Et fartøi f.eks. kan ikke komme ind til Island uten at ha indsvingte baater. De maa ha sine fangstbaater indsvinget, og de maa ha fiskeredskaperne paa dæk, og det er meget vanskelig. Er de ute i storm og styggeveir og kommer ind, er det ikke sikkert, at de har kunnet ta baatene paa fartøiet. Det er meget vanskelig, og de er da meget ilde ute. Det er forhold, som er i sig selv saa urimelige, at jeg mener, der bør søkes truffet en ordning, hvis vi skal imøtekomme Island i nogen henseende. Hvad kjøtttolden angaar, vil jeg faa lov at opplyse, at jeg tror ikke, den spiller synderlig rolle for vort landbruk, av den grund nemlig at de store kvanta av islandsk kjøtt brukes til skibsproviant og blir tat paa transit, saa vi faar ikke egentlig nogen told av det. Det føres ut igjen av transitlager, saa det hindrer jo ikke forbruket til skibene. Det er akkurat som det har været tidligere, da der ingen toll var paa det, eller ialfald ganske liten toll, saa jeg tror ikke, det spiller egentlig den rolle, som man i landbrukskredse kanskje tænker sig. Litt saltet islandsk kjøtt gaar der naturligvis til husholdningene, men som jeg nevnte gaar de store kvanta til skibsbruk. Det var kun disse opplysninger jeg vilde gi.

Scheflo: Jeg skal virkelig ikke opta tiden med noen lang debat. Jeg vil bare til hr. Konow si, at det er et greit standpunkt, som jeg naturligvis respekterer, og jeg vil si, at det er et greiere standpunkt, som er lettere aa forstaa enn det vaklende og vikende standpunkt, som mange av hr. Konows partifeller inntar. Hr. Konows standpunkt har bare den feil,

at hvis det blir regjeringens standpunkt, saa vil regjeringen uvægerlig falde paa det. Det norske folk vil ikke la sig skremme av dette med thesene og med at Sovjetrusland har revolusjon paa sit program og av den grunn la være aa anerkjenne Rusland. Det er for det første galt, fordi Sovjetrusland har intet program om revolusjon i Norge. Det er den 3dje internasjonale, det er en ganske annen institusjon, saa der bør her skilles mellem det. Det gjeller jo en stat, som ønsker aa handle med Norge og ønsker aa staa i venskabelig forhold til Norge. Men hvis man principielt er imot aa anerkjenne denne stat, saa bør man si fra. Jeg tror bare ikke det er noe standpunkt som kan holde.

Chr. Platou: Der er et behov tilstede innen norsk industri for aa skaffe øket omsetning, for aa skaffe sig utvidet marked. Der har været ofret adskillig av baade arbeide og penger av norsk industri for aa søke aa vinne avsetning innen det russiske marked, men det har som regel resultert i utleggene og ikke skaffet forretninger. Hvori det egentlig stikker, vet jeg ikke. Jeg tror neppe, det ligger i dette de facto eller de jure, men jeg tror nok at det efter vor opfatning ligger i det, at skal der kunne skaffes forretninger, saa maa det være paa det rene, at de varer som man kan og vil avsette faar man betaling for. Og hvis der ikke kan skaffes betaling, men maa ydes kredit, saa maa der sørges for, at den kredit er underbygget med sikkerhet, og skal den kunne underbygges med en sikkerhet, som kan være antagelig, saa krever den som sin forutsetning, at der i vedkommende land er love og retsregler, hvorved man kan haandheve denne sikkerhet. Det er de ting der, som der for forretningsforhold har været ulemper og mangler ved, og hvis man ved de jure anerkjennelse kan fjerne de ulemper, saa tror jeg nok, at den norske industri vil være meget interessert i aa kunne faa en de jure anerkjennelse istand. Men opnaar man intet med hensyn til disse vitale betingelser for, at man overhodet skal kunne faa forretning igang - nuvel, saa har det for industrien som forretning svært liten interesse. Men jeg vet ikke, hvordan det kan stille sig i saa henseende. Jeg bare peker paa, at det er der der har vist sig mangler.

Bugge: Jeg var ganske vel informert angaaende den sagbruksvirksomhet, som den ærede utenriksminister omtalte i sit svar til mig. Men jeg er virkelig bange for, at utenriksministeren selv ikke kjenner til, at dette sagbruk ikke beskjeftiger og ikke har behov for en eneste en av den befolkning, som bor langs med grænsen, og utenriksdepartementet har ialfall ifjor under den forrige utenriksminister været vel bekjent med det. Det er et landomraade; som er likesaa stort som fra Kongsvinger og opover til Elverum, og jeg vil be den ærede utenriksminister være opmerksom paa, hvad det for en befolkning som bor i et saadant landomraade, selv om befolkningen ikke er saa stor, vil si i flere aar aa bli satt fullstendig ut av den tilvante virksomhet. Det kan ikke forlanges, at grensebefolkningen deroppe skal betale den dyre kontingent, som kanskje Norge maa

Møte for lukkede dører, Stortinget 10. juli 1923

ut med for aa overvinne alle grenseforhandlingene med Finland. De vanskeligheter mener jeg regjeringen i 1920 burde ha været opmerksom paa, da der var git den en direkte anledning til aa øve sin innflydelse under Dorpatforhandlingene. Det gaar ikke an, mener jeg, aa avfeie disse vanskeligheter med bare rett og slett dette, at vi staar overfor friksjoner med Finland. Grensebefolkningen maa sikres sin eksistens. Det kan ikke gaa med nødsarbeide og komme med den ene bevilgning efter den annen. Det er hverken befolkningen selv eller andre tjent med.

Presidenten: Flere har nu ikke forlangt ordet, og debatten erklæres avsluttet. Presidenten foreslaar, at intet av denne debat offentliggjøres, og gaar ut fra, at Stortinget er enig deri.

Protokollen blev derefter oplæst uten at foranledige nogen bemerkning.

Møtet hævet kl. 19.15.